

Hrad Kumburk 2012

Oprava „Okružní“ hradby, etapa V.

Obsah:

1) Úvod.....	2
2) Stavební vývoj opravované části.....	3
3) Oprava prvního úseku pod „Velkou“ věží.....	8
4) Oprava druhého úseku hradby přilehlé brance.....	9
5) Čištění příhrádku v úseku pod „Velkou“ věží.....	10
6) Úprava přístupové komunikace mezi druhou a třetí bránou.....	11
7) Zatravnění ploch.....	12
8) Závěr.....	12
9) Obrazové přílohy.....	13
10) Použitá literatura a prameny.....	26

I.

Úvod

V letošním roce máme tu čest, již dvanáct let, stabilizovat hradní zdivo kumburských zřícenin. Není pochyb, že právě tato lokalita si naše snažení zaslouží. Je dominantou okolního kraje, ke které s údivem vzhlíží po dlouhá staletí nejen obyvatelé okolních obcí, ale i měst Jičína, Nové Paky a Lomnice nad Popelkou. Kumburk se stává cílem stovek návštěvníků, ale i místem pořádání kulturních akcí a v ne malé míře i sportovního vyžití. I z těchto důvodů je velmi důležité udržovat hradní zříceniny ve stabilizovaném stavu.

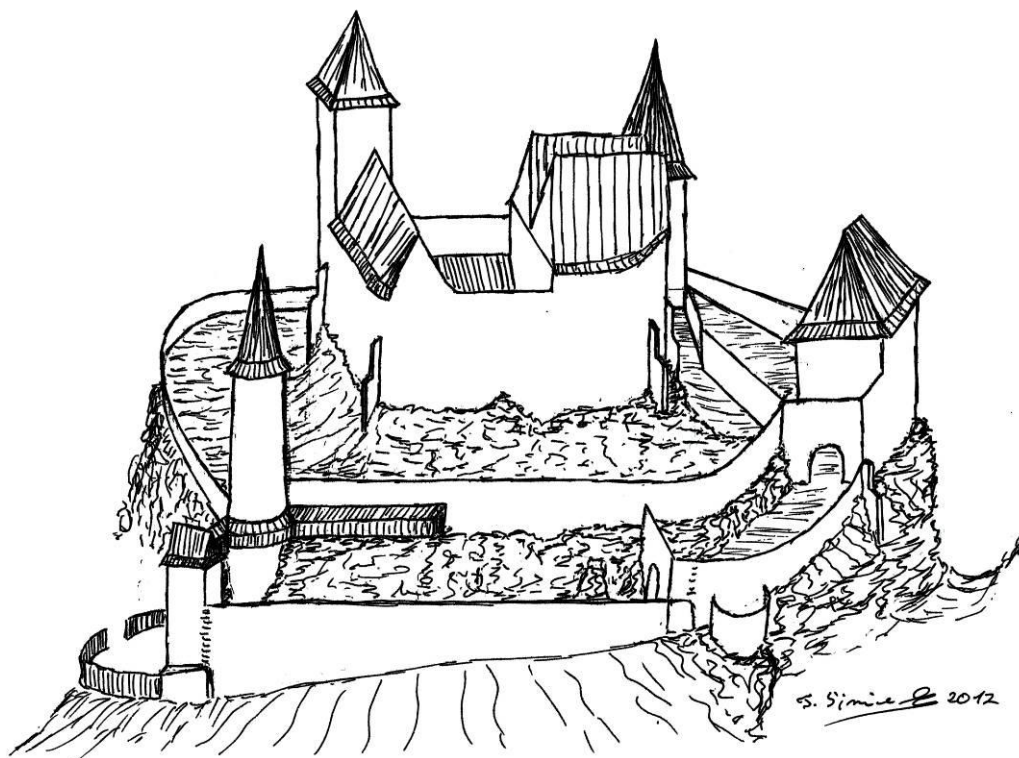
Velikou úlohu v údržbě hradu a opravách zdiva sehrává „Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o.s.“, které v letošním roce slaví dvacáté výročí založení. Zakladatelé sdružení v roce 1992 pravděpodobně ani netušili, co vlastně taková péče přináší a jakým směrem se bude v budoucnu ubírat. Bylo by ovšem sobecké nevzpomenout „organizace“, které již dříve svojí pílí pomohly tomuto, kdysi správnímu středisku kraje, jako „Okrašlovací spolek Nová Paka“, „Klub Českých turistů“, ale i Trampská osada v Úbislavicích. Těmto všem patří veliký obdiv. Často bezejmenní lidé pomohli tam, kde „státní moc“ neměla nebo nechtěla mít sílu. Nadšení, bezmála i nacionalismus, nebo obdiv ke středověkému sídlu přiměl tyto dobrovolníky, aby přiložili ruku k dílu a pokusili se tak odvrátit zánik kdysi pyšného hradu. Tato situace vlastně přervává dodnes. Tam kde stát nemá prostředky nastupují různá občanská sdružení. Rád bych alespoň touto formou poděkoval prvnímu předsedovi sdružení, heraldikovi Miroslavu Hirschovi († 2005) za jeho životní úsilí a odkaz při záchraně hradu Kumburku.

Tento rok probíhaly stavební záchranné práce pátou etapou oprav okružní hradby. Již pátým rokem probíhá statické zajištění prvního pásma opevnění, nazývané okružní hradba, které se line takřka souběžně s vejčitým půdorysem jádra hradu a uzavřené je čtvrtou branou s ne příliš rozsáhlým podhradím. Součástí okružní hradby je i „Panenská“ věž, která byla opravena v letech 2006 a 2007. Věž vykazuje, vzhledem k přilehlým hradbám, prvky flankování. Opravy v letošním roce se právě týkaly úseku mezi „Panenskou“ věží a uvažovanou třetí bránou. Velmi nejasným prvkem je, právě v této části opevnění, tzv. branka. Bude-li státní pokladna nakloněna Kumburku i v dalších letech, můžeme se těšit například v příštím roce i na opravu „Studniční“ věže. Tuto věž lze též zařadit, společně s budovou, ze které zbylo jen sklepení, do součásti okružní hradby.

II.

Stavební vývoj opravované části.

Je třeba si uvědomit tehdejší podobu Kumburku. Hrad se vlastně rozkládal jen na vrcholu čedičového suku v podobě hradu s plášťovou zdí. Dle skromných náznaků měl zřejmě i podhradí u současné čtvrté brány. Dá se předpokládat, podle skutečně nepatrných zbytků čedičového zdiva s velmi nekvalitní narůžovělou maltou, i jakousi hradbu vedoucí od podhradí směrem k jihozápadu, později přestavěnou okružní hradbou. Mohutný rozvoj hradu je datován do let 1360 – 70, do té doby se zřejmě jednalo pouze o nutné udržovací práce menšího rozsahu. V těchto letech dochází, jak k přestavbě hradního jádra, tak k vybudování nového předhradí „Studniční“ a „Panenské“ věže, u které se nacházela první brána. Okružní hradba protнула obě věže a obemkla hradní jádro. Od tehdejší první brány, pod „Panenskou“ věží, vyrostla další hradba lemující přístupovou cestu až do předhradí, kde ji uzamkla další brána. Vzniklý dlouhý příhrádek, pak překlenula další předpokládaná brána. Ta se i objevuje hypoteticky v některých zaměřeních hradu obr. 1. Pochopitelně došlo i k úpravám prostoru pod vystavěnou okružní hradbou kde byl, z větší části obvodu, vylámán příkop a navršen val. Tyto úpravy však pro nás nejsou v tuto chvíli důležité.

Obr. 1, možná podoba hradu Kumburku po roce 1370, pohled od jihovýchodu.

Zaměříme se tedy na opravovaný úsek okružní hradby mezi „Panenskou“ věží a uvažovanou bránou. Tento úsek můžeme rozdělit na tři částečně dochované zbytky zdiva založené na skalním čedičovém podloží se sloupcovitou odlučností. Sklon sloupců stoupá strmě vzhůru s mírným náklonem od vnitřního k vnějšímu líci hradby. Ve směru od „Panenské“ věže se dochoval přibližně sedmnácti metrový úsek, který je přerušen brankou. Po zhruba šesti metrové proluce, kde nejsou dochovány sebemenší zbytky zdiva, pokračuje okružní hradba kolem uvažované brány pod současnou „Velkou“ věží dál s další prolukou, která se zvětšila sesunutím části zdiva roku 2010 (obrazová příloha str. 22 a obr. 2) k současné čtvrté bráně.

Opravovaný úsek u uvažované brány, popis stávajícího stavu.

Jedná se o část okružní hradby zesílenou opěrnou zdí se smíšeným, převážně pískovcovým lícem. Zesílení je zalomeno zhruba v polovině dochované části do jakéhosi břitu s tupým úhlem. Hradba je založena v nepravidelné výšce na čedičovém skalním podloží se sloupcovitou odlučností. V této části stoupají čedičové suky téměř kolmo vzhůru. Při levé straně jsou patrné dva skalní výběžky, jeden větší a druhý menší, mezi kterými je přibližně metr široká proluka. Čedičové sloupy jsou zaarmovány, pod základovou spárou, plentami z nepravidelně kladených čedičových kamenů do vápenné malty, ta má místy až krystalickou („spečenou“) strukturu. Základovou spáru tvoří teráska vyzdřená převážně z pískovcových nepravidelných kvádrů, místy doplněných čedičem. Teráska se z obou stran směrem k břitu zužuje až k jeho líci. Líc dochované části opěrné zdi je vyzděn z nepravidelných pískovcových kvádrů, na kterých je velmi patrná eroze. Ta má charakter hnízd nepravidelných rozměrů vejčitého až kulového tvaru. Takto zerodovaný pískovec se již nikde na Kumburku nevyskytuje. Zdivo je doplněno místním čedičem lomového charakteru zhruba v 20% zastoupení pohledové plochy. Tento líc končí přibližně tři čtvrtě metru pod současnou patou „Velké“ věže a kaskádovitě ubíhá směrem k „Panenské“ věži. V levé polovině jsou patrné dva kruhové nestejně veliké otvory, pravděpodobně po lešení. V tomto úseku je vidět odhalené jádro s velikou kavernou pod levým nárožím věže. V horní části kaverny je ve zdivu velmi zřetelná prasklina. V jádru jsou vidět dvě stavební etapy tohoto úseku. Jádro druhé stavební etapy má smíšený charakter ve složení z nepravidelných někdy až úlomků pískovce a čediče rozličných rozměrů bez evidentních pracovních spár zděné na pevnou vápennou maltu. Zatím co první stavební etapa je čistě čedičová zděná na vápennou maltu s čitelnými minimálně dvěma pracovními spárami. Do dnešní doby nám zůstal bez povšimnutí nepatrný zbytek líce po původní okružní hradbě v tomto úseku (obrazová příloha str. 18 a 19). Díky tomuto nálezu můžeme předpokládat průběh prací. Zde byla nejprve vystavěna hradba (práce datované do roku 1360 – 70), po té „Velká“ věž (kolem roku 1400) a zřejmě po statických problémech již minimálně třicet let staré hradby došlo k vystavění opěrné zdi. Jelikož charakter dochovaného líce a odhaleného jádra druhé stavební etapy tohoto úseku nasvědčuje o druhotně použitém materiálu, nabízí se myšlenka vzniku po roce 1454. Respektive zhruba o šest let později při dostavbě vnějšího opevnění. Na zesílení totiž mohl být druhotně použit materiál z rozebrané uvažované současné třetí brány. Ta už nemusela mít po

dokončení vnějšího opevnění a dokončení současné první brány takový význam. Navíc pokud byla poškozená, tak se ji už nevyplatilo opravovat a materiál, tak mohl být použit právě pro opěrnou zeď pod „Velkou“ věží. V tu dobu stáří třetí brány, která byla s největší pravděpodobností postavena v druhé stavební etapě právě při vzniku okružní hradby, by se dalo odhadovat zhruba na devadesát let. V takovém časovém horizontu se dá poškození minimálně líce okružní hradby předpokládat, pokud vezmeme v úvahu váhu „Velké“ věže působící na podloží a jistě i částečně na zdivo okružní hradby, tak v důsledku mohlo dojít i k jejím statickým poruchám, které byly řešeny vystavěním opěrné zdi. Poruchy okružní hradby v tomto úseku nám dokazuje právě nepatrná část dochovaného líce. Ten je částečně přezděn dochovaným jádrem z druhé stavební etapy tohoto úseku, kdy zdivo jádra zabíhá až za dochovaný zlomek líce první stavební etapy tohoto úseku. To znamená, že v době vystavění opěrné zdi byl líc okružní hradby poškozen minimálně jeho částečným odpadnutím, možná i kavernami. Existenci uvažované třetí brány nám bohužel dokazuje jen nedávno objevené, doposud neznámé, vyobrazení Kumburku, kde je mimo jiné namalován obdobný útvar, jak jej známe právě u druhé brány, ze dvou stran rozšířený blok zdiva. Ten se nachází o kousek níž, než bývá naznačena třetí brána a je součástí hradby lemující přístupovou komunikaci. Pozice pozůstatku třetí brány může být zkrešlena autorem vyobrazení, důležitý je ale fakt vyobrazení vlastního bloku zdiva.

Obr. 2 Stávající stav opravované části okružní hradby v úseku pod „Velkou“ věží. Šipky ukazují na otvory, zřejmě po lešení. Červeně je zvýrazněn dochovaný líc první stavební etapy tohoto úseku.

Opravovaný úsek navazující na „Panenskou“ věž, popis stávajícího stavu.

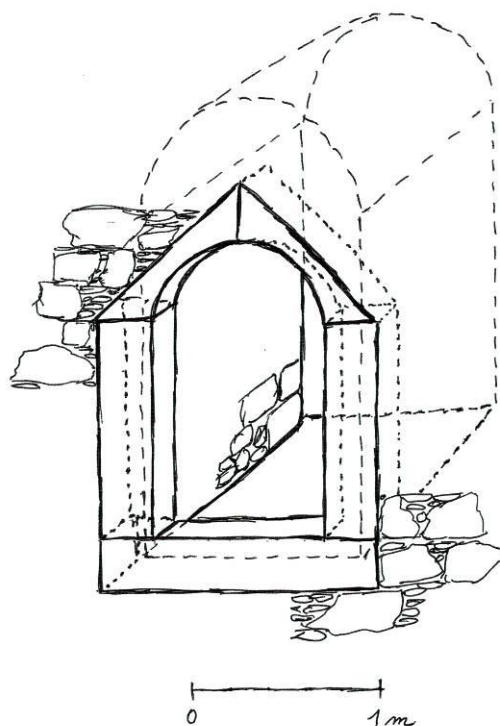
Zde jde o část okružní hradby ve směru od „Panenské“ věže k severovýchodu. Základová spára je založena na čedičové skále se sloupcovitou odlučností. Sloupky čediče v tomto úseku stoupají vzhůru s mírným nakloněním vpravo (z pohledu od příhradku) a od vnitřního k vnějšímu líci. Dá se říci, že je to nejideálnější pozice pro založení zdiva, kdy vrcholky sloupků tvoří přirozené kapsy pro vlastní zdění. Založení je téměř ve vodorovné linii. Hradba je zděna čedičovým řádkovým zdivem z lomového kamene s dobře čitelnými pracovními spárami. Do současné doby se v tomto úseku nedochoval takřka žádný líc. Dochované zdivo protíná po zhruba sedmnácti metrech otvor zřejmě po brance. Otvor je přibližně 130 cm široký s dochovanými, převážně pískovcovými armováními nárožích při vnitřním líci. Armování je zděno z nepravidelných pískovcových kvádrů, výjimečně doplněné čedičem. Levé nároží (při pohledu z příhradku) se dochovalo do výšky přibližně 150 cm, kdy na horním pískovcovém kameni jsou stopy po otisku v maltě po dalším kvádru. Pravé nároží je dochováno do přibližně 110 cm výšky. Na armování navazují zbytky špalet zděné čedičovým řádkovým zdivem z lomového kamene. Podlahu branky tvoří čedičová skála, která je vysvahována směrem do příhradku. Ve skále jsou dobře dochovány zbytky vápenné malty, ty mohou napovídat o dozdnění podlahy do roviny (obrazová příloha str. 23). V úseku mezi brankou a „Panenskou“ věží se zhruba v polovině dochoval nepatrný fragment vnějšího líce, další zbytky vnějšího líce se dochovaly v nároží u věže. Vnitřní strana hradby je zasypána až do úrovně koruny suťovým kuzelem. Vedle těchto zbytků vnějšího líce u věže je dobře patrné poškození hradby zasahující hluboko do jádra zdiva trychtýřovitého tvaru, kdy při současné koruně dosahuje až k vnitřnímu líci. Dobře patrné praskliny v koruně zdiva spolu s absencí vnějšího líce a trychtýřovitým poškozením zcela jistě ukazují na destrukci hradby v této části. Původní domněnka se potvrdila při odhalení vnitřního líce. Tento je při koruně rozeklátý a nestabilní, většinou s absencí pojiva. Na první pohled je patrné prohnutí v úrovni koruny zdiva mezi „Panenskou“ věží a brankou. K destrukci došlo velikým nárazem do vnitřního líce. Ten mohl být způsoben, pouze sesutím nebo odstřelením zdiva z jádra hradu. Shodnou destrukci jsme odhalili již loni při stavebních záchranných pracích vedle „Studniční“ věže. Náraz mohl být tak silný, že rozeklál i čedičové sloupky skalního podloží v úrovni pod základovou spárou. Zajímavé je, že dochované části branky nejeví žádné známky po této destrukci. Zbytek hradby vpravo od branky nevykazuje žádnou destrukční poruchu. Torzo je bez vnějšího líce s různorodými kavernami u základové spáry. Na jeho vnitřní líc tlačí suťový kužel. Při těchto souvislostech je nám jasnější vznik proluky s absencí jakéhokoli zbytku zdiva mezi torzem hradby u branky a opěrnou zdí pod „Velkou“ věží. Můžeme se domnívat, že hradbu v tomto úseku smetl padající blok zdiva z hradního jádra.

Dostupná literatura obecně tvrdí, že branka byla využívána ke snadnějšímu přístupu obsluhy brány u „Panenské“ věže. Je to skutečně logické, při druhé stavební etapě sloužila věž nejen jako vězení, ale i pro vrátného, který měl tak přehled co se děje za vraty. Přeci tato brána sloužila dlouhá léta jako první. Aby vrátný nemusel obíhat celý hrad, tak jednoduše

vyšel brankou, slezl třeba po žebříku a mohl otevřít vrata. Pokusíme se nyní přiblížit funkci branky v trochu širším měřítku a posléze i v kontextu nalezení opěrné zdi pod „Panenskou“ věží při stavebních záchranných pracích v roce 2006. Dle mého názoru branka sloužila hlavně k tomu, aby se v případě potřeby obránci mohli dostat na ochoz v té době nad první bránu (obr. 1). Otvor branky byl dozajista opatřen jednoduchým půlkruhovým portálkem s okoseným rohem, jaký z Kumburku již známe. Šířka mezi špaletami průchodu je zhruba 130 cm a minimální výška do vrcholu zaklenutí byla přibližně 245 cm, vycházím z předpokladu, že průchod byl zaklenut valenou klenbou. Pata zaklenutí byla přibližně ve výšce 170 cm. To jsou na branku skutku ctihodné rozměry a na první pohled leckoho zaskočí a položí si otázku proč tak velká díra v hradbě. Odpověď se nabízí vcelku jednoduchá a logická. Z praktických důvodů je pro obránce lepší dveře otvírat dovnitř. Nedají se tak vysadit z pantů, nebo je urazit a jdou zajistit z vnitřní strany na závoru zasunutou do postranních kapes. Takže dosadíme-li do otvoru šířku průchodu portálku známou ze současné první brány 90 cm, tak nám zbývá po stranách 20 cm, dá se pak odvodit profil sloupku portálu o stranách přibližně 30 x 30 cm (musíme ještě počítat se zazděním sloupku do hradby). Nejpravděpodobněji byl portál půlkruhový tak si výšku při vrcholu portálu můžeme odvodit z výšky paty klenby průchodu. Při otevření dveří dovnitř totiž nesmí dojít ke kolizi mezi křídlem a klenbou záklenku, dveře by pak nešly úplně otevřít.

Předpokládáme-li výšku paty klenby průchodu 170 cm, ponecháme-li si 10 cm rezervu, dveřní křídlo bylo dozajista vyšší než portál, můžeme odvodit výšku zaklenutí portálu 160 cm při šířce 90 cm. To už je rozměr, který můžeme akceptovat a je podobný i pro jiné lokality

(obr. 3). Brána společně s „Panenskou“ věží určitě prošly údržbou a dá se předpokládat, že i modernizací. Nasvědčuje tomu zbytek segmentového zaklenutí nad kapsami po trámech původního plochého stropu, ale i vystavění opěrné zdi pod věží z druhotně použitého materiálu. Právě toto zesílení přímo přivádí myšlenku, že nad bránou vyrostla budova lehčího typu z vnitřní strany zřejmě jen hrázděná. Prostor mezi opěrnou zdí a pilířem brány s přilehlou hradbou bylo totiž jednoduché překlenout trámovým stropem. Přístup do této branské budovy pak byl řešen zřejmě obdobně jako na ochoz nad původní bránou, brankou v hradbě a pak po vysunutém dřevěném ochozu, který byl zřejmě zastřešený, do budovy.

Obr. 3 pokus o rekonstrukci průchodu v hradbě mezi „Panenskou“ a „Velkou“ věží

III.

Oprava prvního úseku pod „Velkou“ věží

Prioritou opravy tohoto úseku bylo zazdění velké kaverny pod levým nárožím „Velké“ věže. Při opravě jsme museli vzít na vědomí i fakt nálezů fragmentu líce původní okružní hradby. Nejlepším řešením se nabízelo jeho nepatrné přizdění a vytvoření jakéhosi „okénka“, tímto tento prvek zůstal velmi dobře čitelný. Nejprve bylo pro stavbu lešení nutné odstranění části suťového kuželu příhrádku. Písemné prameny tvrdí, že tato část hradu byla již vyčištěna KČT někdy na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. stol., což potvrdily i nálezy mincí z tohoto období nalezené v suťovém kuželu. Lešení bylo použité trubkové vystavěné v různých úrovních se zřízením staveniště v jeho těsné blízkosti při zachování profilu přístupové komunikace. Po montáži lešení byl celý úsek načištěn a odstraněny uvolněné části zdiva. V potřebné míře byla vykácena náletová zeleň s odstraněním kořenového systému. Elektrická energie byla vyráběna centrálou, voda dovážena z nedalekého, částečně zatopeného lomu zvaného pomístním názvem „Drtička“. Písek použit plavený betonářský, vápno hašené. Zděno na maltu vápennou s nepatrným přidáním cementu o pevnosti CE 325. Vyzdívka byla provedena ve stylu odpadlého líce v imitaci složení jádra zdiva z druhé stavební etapy tohoto úseku. Materiál z místních zdrojů, použitý jak kámen odstraněný z opravované části, tak z čištění přilehlého příhrádku. Zbytek materiálu vytěžen a dovezen ze suťového kuželu pod okružní hradbou mezi první a druhou bránou. Nově dozděné jádro je smíšeného charakteru ve složení z čediče, pískovce a nepatrnými úlomky cihel. Vyzdívka založena nerovnoměrně dle potřeb v různých úrovních vyzděna převážně do úrovně stávající dochované koruny. Nalezený fragment líce byl podezděn tak, aby

Obr. 4 stav po opravě prvního úseku pod „Velkou“ věží

nedošlo k jeho samovolnému uvolnění s naznačením druhotného přezdění, to naznačuje i imitace obezdívky. Fragment byl nepatrně přizděn a celková situace je řešena tak, aby byla viditelná a dobře čitelná z přístupové komunikace vedoucí kolem tohoto úseku. Podezdívka kaverny je založena na obnaženém skalním čedičovém podloží. Kaverna je podezděna v celé hmotě a vyzdívka zakomponována do celkového řešení tohoto úseku (obr. 4).

IV.

Oprava druhého úseku hradby přilehlé brance

Cílem opravy byla stabilizace dochovaného zdiva okružní hradby, přilehlého k brance, v co největším možném rozsahu. Je to pozoruhodné, ale nebylo až tak náročné podezdít dochované zdivo, jako postavit k němu lešení. Pro svou variabilitu bylo opět použité trubkové lešení. To bylo založeno z části na současné úrovni komunikace, většina vnějších stojek, však na poměrně nestabilním skalním povrchu směřujícím strmě vzhůru k patě hradby. Pro zbývající stojky se tak jen velmi těžko hledaly stabilní body. Kvůli zvýšení bezpečnosti a zamezení destrukce celé konstrukce musela být váha vnitřních stojek přenášena zavětrováním do vnějších stojek. Průběžné kotvení nebylo, vzhledem k poškození skalního podloží i dochovaných částí zdiva možné, kotvení lešení zajišťovala táhla zapřažená mezi vnitřní líc a suťový kužel za ním. Pro jeho zakládání bylo nutné použít horolezeckou výstroj. Přibližně uprostřed, byla vystavěna manipulační plošina, která za pomoci dvojité kladky zajišťovala přísun materiálu do jednotlivých pater (obr. 5).

Obr. 5 pohled na část lešení a manipulační plošinu.

Po dokončení montáže lešení, bylo přikročeno, s velkou opatrností, k odstranění náletových dřevin. Ty byly vykopány i s kořeny, které často prorůstaly jak do skalního podloží, tak do samotného zdiva kdy při jejich odstraňování docházelo k uvolňování, již tak rozeklátých kamenů. Po odstranění náletových dřevin byly v místech základové spáry, na kterou bylo zakládáno zdivo pro následnou opravu, rozebrány části zvětralé skály. Dalšímu rozebrání se neubránily ani části zvětralého zdiva. Před vlastním zděním došlo k opláchnutí vodou, jak skalního podloží, tak i zdiva. Došlo též k odstranění drnu s křovinami ze stávající koruny hradby a k odkopání části suťového kuželu za hradbou. Odkopání bylo provedeno v nezbytně nutné míře, pouze z nutnosti kontroly stavu vnitřního líce.

Veliký důraz byl kladen na opravu branky s cílem zabezpečit její stabilitu, nepotlačit její ráz a význam, při zachování torzálního charakteru. Došlo k částečnému přezdění podlahy, tvořené čedičovou skálou se zbytky původní malty, vyspádované směrem do příhrádku z důvodu odtékání srážkové vody a možnosti dosažení účelnějšího zatravnění. Zbytky líce pravého ostění (z pohledu z příhrádku) byly podezděny čedičovým řádkovým zdivem z lomového kamene, došlo též k rozšíření této strany směrem k vnějšímu líci, který se do dnešní doby dochoval v tomto místě pouze ve formě odhaleného jádra. Dochované vnitřní nároží jsme navýšili o jeden pískovcový kvádr a vyzdívku líce ostění doplnili do jeho úrovně. Takto opravené zdivo bylo

komplet přespárováno na ustoupenou spáru. Stejným způsobem byla provedena oprava levého líce ostění branky jen bez navýšení nároží.

Oprava hradby v úseku mezi brankou a „Panenskou“ věží. Důležitým úkolem při opravě této části, mimo statického zajištění hradby, se stalo podezdění jediného dochovaného fragmentu původního líce. Tento líc tvořily již jen čtyři čedičové kameny, zhruba uprostřed celkové situace. Líc je k určení průběhu hradby, vzhledem k posunu směrem do přihrádku vlivem destrukce, nepoužitelný. V úseku došlo k dozdění vypadlých částí odhaleného jádra zdiva ve stejném složení jako stávající. Dochovaný fragment byl podezděn od základové spáry, tvořené čedičovým skalním podložím, v plném lici čedičovým řádkovým zdivem z lomového kamene až k nároží „Panenské“ věže. Pod základovou spárou jsou lokálně obezděny čedičové suky, kameny nepravidelně kladenými do malty. Líc nově vyzdívky je nepravidelně ukončen, od fragmentu nepatrně klesá a k nároží pak stoupá vzhůru až do dochované úrovně nároží. U koruny hradby došlo k nepatrnému dozdění a zarovnání maltou v úrovni přibližně čtyřicet centimetrů nad terénem současného parkánu. Provedené opravy nenásilně navazují na torzo „Panenské“ věže a dozděnými částmi branky (obrazová příloha str. 13 a 14).

Oprava zbývajících částí v úseku mezi brankou a „Velkou“ věží. V této části se do dnešní doby nedochoval ani nepatrný zlomek líce. Jsou zde dozděny kaverny, které zasahovaly při základové spáře hlouběji do jádra hradby. Bylo lokálně zpevněno i dochované jádro, které v současné době tvoří líc, obezděním stejného charakteru jako dochované části (obrazová příloha str. 14).

V.

Čištění přihrádku v úseku pod „Velkou“ věží.

Část suťového kuželu byla odstraněna již před montáží lešení, pro snazší přístup a možné zřízení zařízení staveniště v těsné blízkosti opravované části. Díky tomuto opatření nemusel být omezen provoz na zřícenině hradu Kumburku. Pro celkový dojem a zvýšení komfortu přístupové komunikace bylo přistoupeno k odstranění suťových kuželů dál směrem ke čtvrté bráně. V neposlední řadě se tím zjednodušila průběžná údržba terénu. Z písemných pramenů víme, že tyto přihrádky již byly vyčištěny KČT v letech 1939 – 1942. Toto se potvrdilo nálezy mincí ze čtyřicátých let dvacátého století ve spodních úrovních suťového kuželu. Kužel byl odebrán do úrovně současné přístupové komunikace (obrazová příloha str. 16 a 17). Dalšími nálezy byla keramika, stavební železo, Al. zátka od piva a mlýnský kámen (viz. nálezová zpráva PhDr. Jana Prostředníka Dr. muzeum Českého ráje Turnov). Keramiky bylo vyzdviženo nesčetné množství, kdy za zmínku určitě stojí nález zbytku reliéfně zdobené čelní vyhrávací stěny komorového kachle s motivem vyobrazení sv. Jiří jako jezdce na koni v plátové zbroji zabíjejícího draka kopím. Tato kachle by se dala datovat na přelom 15. a 16. stol. (obr. 6). Dalšími nálezy bylo i velké množství stavebního železa, převážně kovaných hřebíků. Z mladších věcí zbytek pochvy bajonetu, podpatěnka k botě a různé mince protektorátní i poválečné až do současnosti. Pro někoho možná

nezajímavým, byl nález hliníkové zátky od piva s nápisem „Kumburský pivovar“ (obr. 7). Možná jen málo kdo ví, že „Kumburský pivovar“ byl zřízen z bývalé tvrze v Dřevěnicích již roku 1511 a fungoval až do konfiskace majetku Trauttmansdorffů v roce 1945. Po konfiskaci slouží budovy původní tvrze zemědělství, převážně mlékárenskému průmyslu.

Obr. 6 zbytek kachle s vyobrazením sv. Jiří.

Obr. 7 zátka od piva „Kumburského pivovaru“ v Dřevěnici.

Dozajista překvapivým nálezem bylo na kusy rozbité mlýnské kolo. Toto se podařilo nalézt při odkrývání suťového kuželu v sektoru 14; Ch (obrazová příloha str. 24). Při seskládání nalezených pískovcových fragmentů můžeme doměřit vnější kruhový průměr 94 cm, vnitřní kruhový průměr 15 cm a sílu okolo 20 cm. Jedná se o ležák s dobře čitelným drážkováním. Vzhledem k tomu, že u nalezených částí byly vyskládány další pískovcové kvádríky, které v celkovém pohledu tvořily jakousi řadu připomínající chodník, můžeme se domnívat, že se jedná o přípravu KČT pro druhotné použití tohoto materiálu při prováděných opravách na Kumburku (obrazová příloha str. 21). Vytěžený materiál byl tříděn na čedičový a pískovcový kámen, zeminu a jakýsi „štěrkopísek“. Kameny byly použity pro opravy, zeminu jsme následně použili na zatravnění. Ze zbytku suti došlo k opravě části přístupové komunikace mezi druhou a třetí bránou. Přebytný materiál byl zavezen do výmolů lesní cesty vedoucí k Nové Pace. Práce provedlo „Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o.s.“.

VI.

Úprava přístupové komunikace mezi druhou a třetí bránou

Vytěžený materiál z čištění příhrádku jsme použili pro opravu cesty mezi druhou a třetí bránou. Přístupová cesta byla již ve špatném stavu, vyčnívající kameny spolu s vymletými kolejiemi znesnadňovaly dopravu materiálu. Takto poničený povrch se pomalu stával komplikací i pro cykloturisty. Došlo k vyrovnaní povrchu navýšením cesty až po úroveň vyčnívajících kamenů. Dále byl zpevněn a rozšířen okraj cesty směrem ze svahu. K rozšíření posloužily kameny na sucho kladené na sebe prosypávané zeminou. Vznikla takto nově pojatá komunikace s pevným povrchem a okraji lemovanými zatravněním. V místě druhé brány a před ní jsme povrch zpevnili štěrkem. Toto zpevnění zatím zakončuje, zhruba pět metrů za druhou bránou, zděná svodnice. Svodnice je vyžděna z místních čedičových kamenů kladených do

cementové malty s vybetonovaným vyspádaným dnem směrem ke stráni. Svodnice zabráni erozi komunikace v druhé bráně a před ní. Je přímo nutností v úpravách přístupové cesty v areálu hradu Kumburku, vzhledem k jejímu stavu, pokračovat i v příštím roce. Práce provedlo „Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o.s.“.

VII.

Zatravnění ploch.

Jako každým rokem i letos jsme kladli veliký důraz na pečlivé zatravnění ploch. Již při načišťování jednotlivých partií zdiva a skalního podloží byly opatrně vyjmuty vybrané suchomilné skalničky a vysázeny prozatímně na určené místo k jejich opětovnému použití. Některé vyzdívky byly tvořeny tak, aby bylo možné na ně následně skalničky vysadit, tedy s mělkými mističkami. Do nich je vsypána zemina a následně vsazena rostlina, u které je předpoklad že se na daném místě ujme. Ucelené plochy určené k zatravnění byly vyrovnány a následně překryty zeminou smíchanou s plaveným pískem. Na takto upravený podklad byl vyset nový trávník při použití speciální odrůdy travního semene určeného do extrémně suchých podmínek. Prostory jsme zahradili páskou, aby nedocházelo k ušlapání nově vznikajícího porostu návštěvníky (obr. 8). Ideálního stavu bude dosaženo ve chvíli, kdy se do zatravněné plochy uchytí i místní druhy vegetace.

Obr. 8 ukázka zatravnění plochy pod „Velkou“ věží po odstranění suťových kuželů z přihrádku.

VIII.

Závěr.

Zbývá už jen dodat, že i v letošním roce se na hradě Kumburku podařilo udělat velké množství práce, která jak všichni věříme, oddálí zánik tak úchvatného místa, jakým bez pochyb Kumburk je. Je třeba si uvědomit, že to není jen zásluhou vlastní fyzické práce, ale i velikým úsilím dalších lidí, kteří jsou často v pozadí skryti před zraky veřejnosti a těm patří právem stejné uznání a poděkování. Letošním rokem pro kumburské zříceniny začíná nové období dokumentace v podobě zaměření hradu totální stanicí. První střípky této práce jsou již na světě, bylo provedeno zaměření situace nového stavu po opravě výše popisovaného úseku Mgr. Radkem Novákem. Můžeme se těšit i nově navázané spolupráce se stavebním historikem Mgr. Ivanem Peřinou, který nám nabídl pomocnou ruku. Konkrétně za sebe jsem rád že naše sdružení je obklopeno odborníky, kteří nás nenásilnou formou směřují a podporují ku prospěchu hradu Kumburku, o který se letošním

rokem staráme již zmíněných dvacet let. Tedy všem, kteří se jakýmkoli způsobem přičinili o záchranu této lokality patří veliké dík.

IX.

Obrazové přílohy.

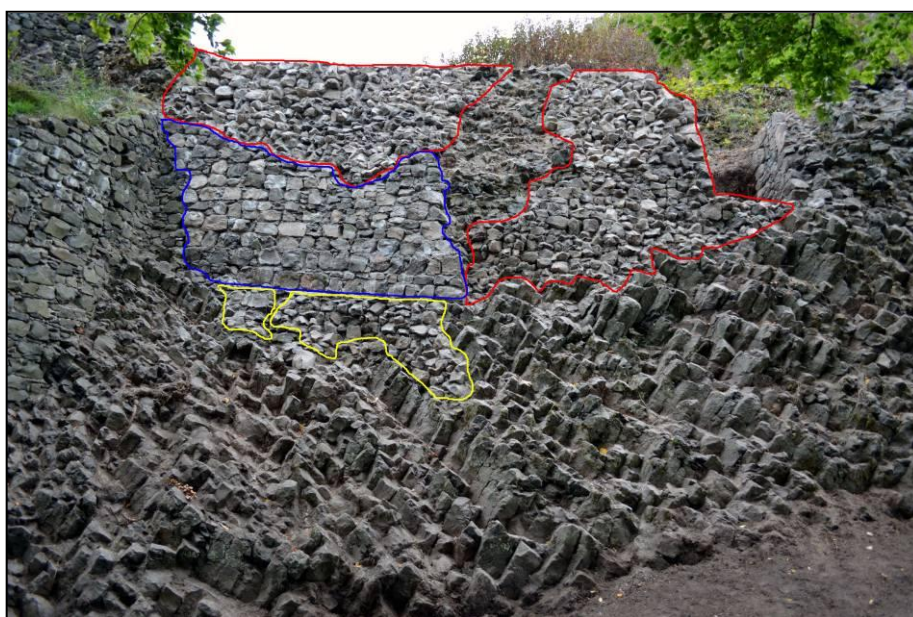
Stav opravovaného úseku mezi brankou a „Panenskou“ věží před zahájením prací. Na obrázku je zvýrazněn dochovaný fragment líce.

Část opravovaného úseku po opravě.

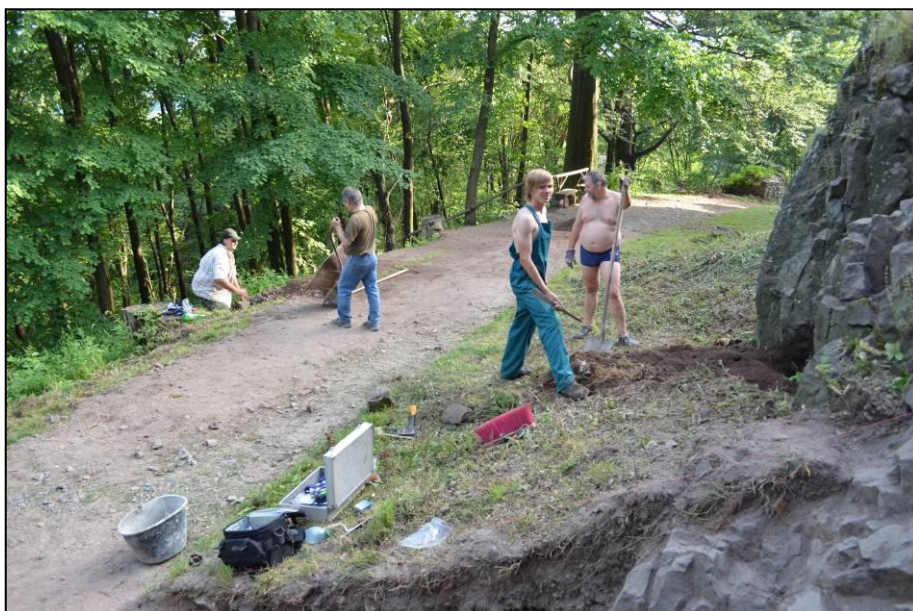
Opravená část okružní hradby v úseku mezi brankou a „Velkou“ věží. Červeně jsou vyznačeny opravy jádra zdiva.

Opravená část okružní hradby v úseku mezi brankou a nárožím „Panenské“ věže. Červeně jsou vyznačeny opravy jádra zdiva. Modře je vyznačen vystavěný nový líc řádkového zdiva z lomového kamene, dochovaný fragment líce se nachází v pravém horním rohu vyznačeného pole. Žlutě je vyznačena obezdívka skalních čedičových suků kameny nepravidelně kladenými do malty.

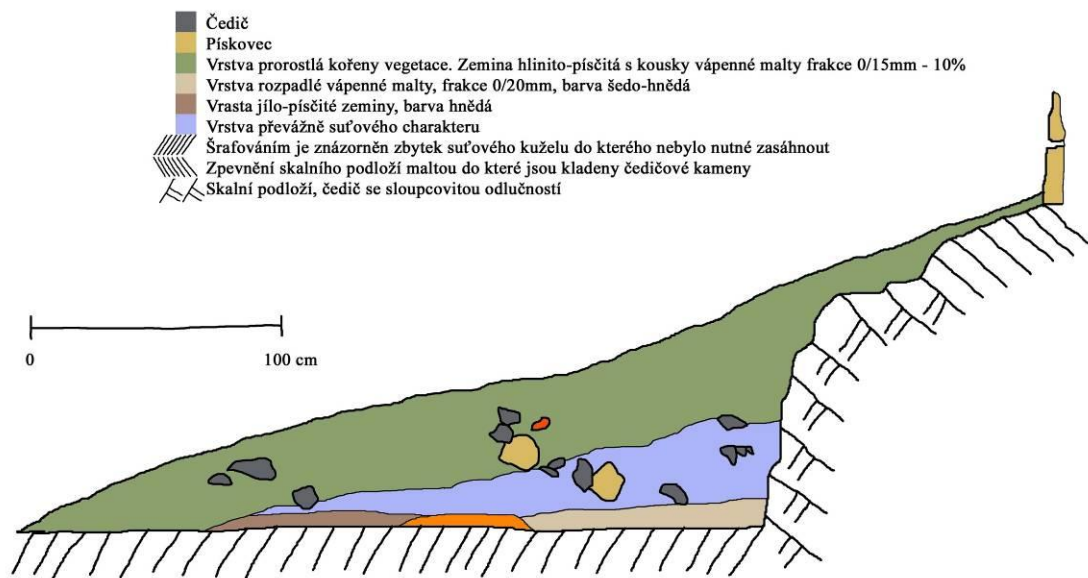

Pohled na postupné odkrývání suťového kuželu. Tato část označena na zaměření „S 1“ (obrazová příloha str. 19).

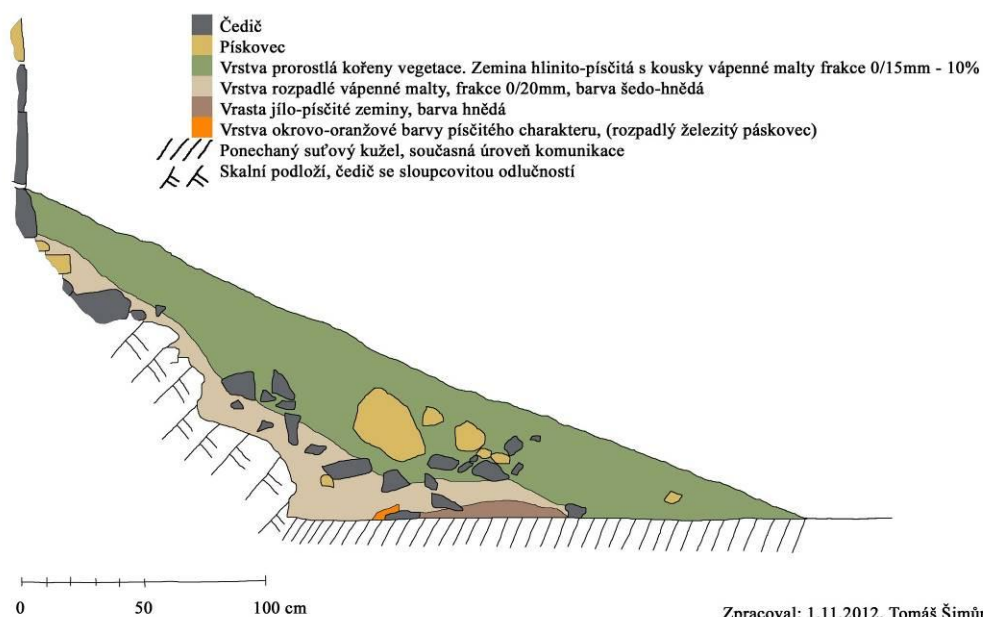
Členové „Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o.s.“ při odkrývání suťových kuželů a rozšiřování přístupové komunikace.

Hrad Kumburk 2012
Čištění příhrádku, profil suťového kuželu "P1", sektor 15; Ch

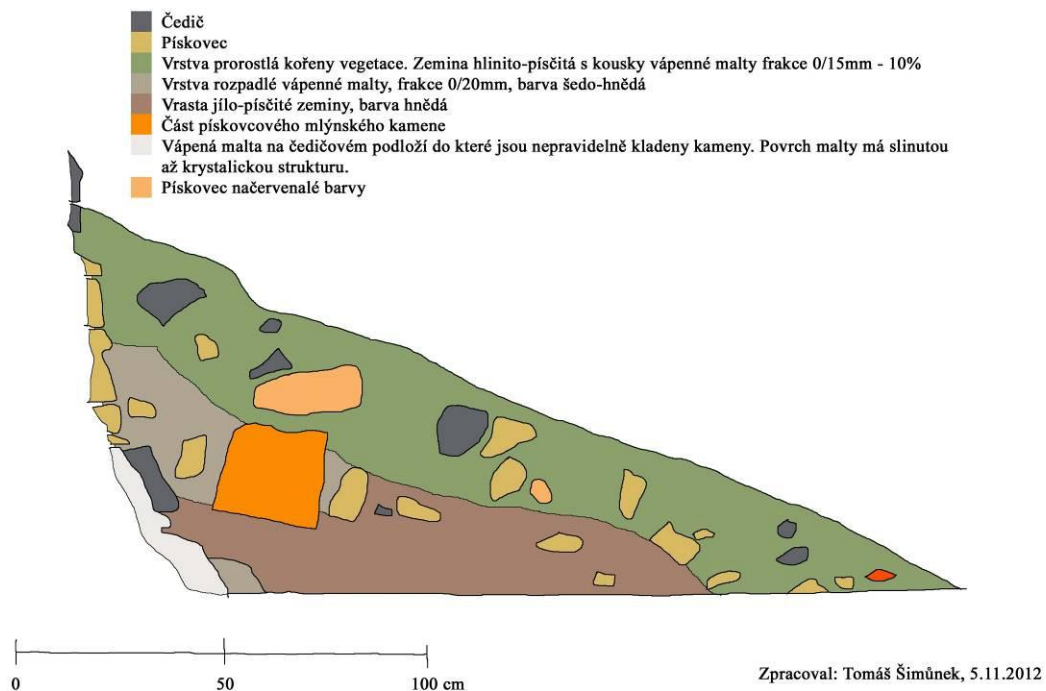
Zpracoval: Tomáš Šimůnek 7.11.2012

Hrad Kumburk 2012
Čištění příhrádku, profil suťového kuželu "P2", sektor: 14; Ch

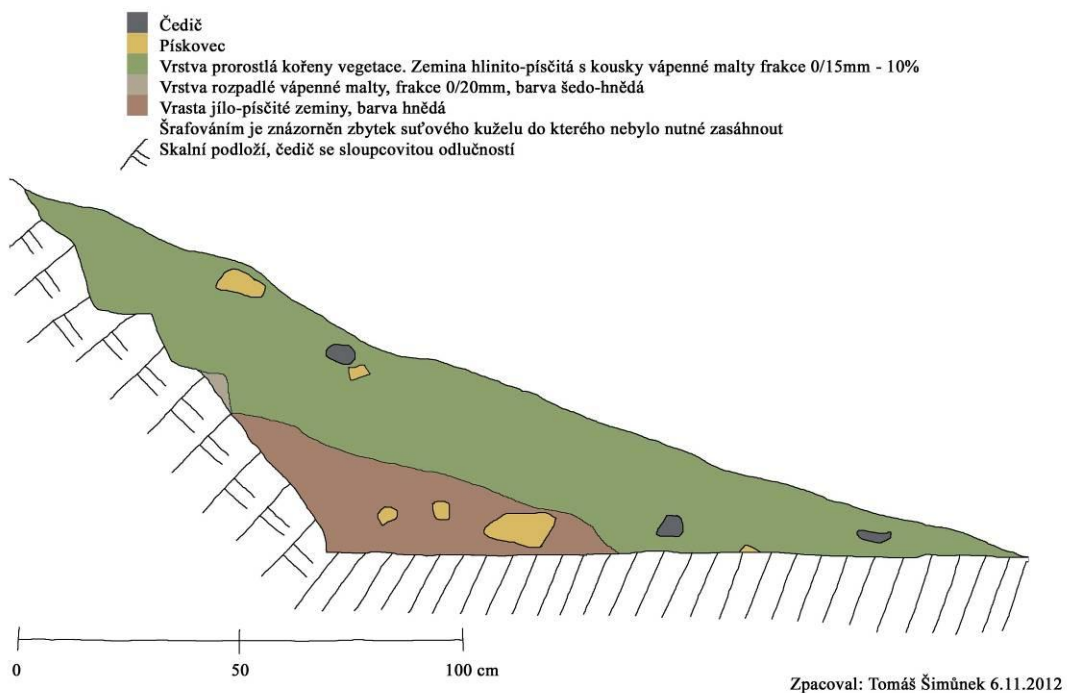

Zpracoval: 1.11.2012, Tomáš Šimůnek

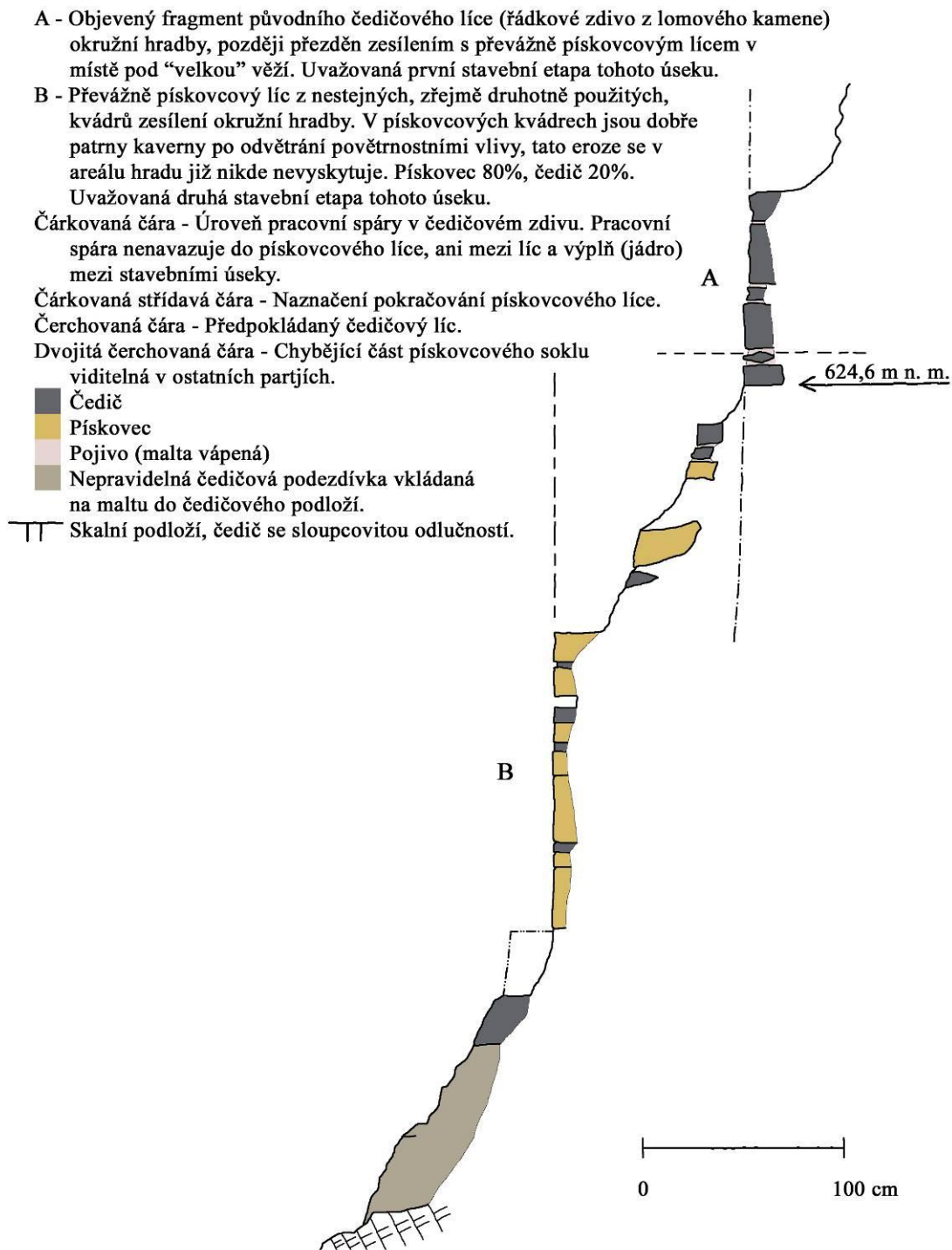
Hrad Kumburk 2012
Čištění příhrádků, profil suťového kuželu "P3", sektor: 14;Ch

Hrad Kumburk 2012
Čištění příhrádků, profil suťového kuželu "P4", sektor: 13;Ch

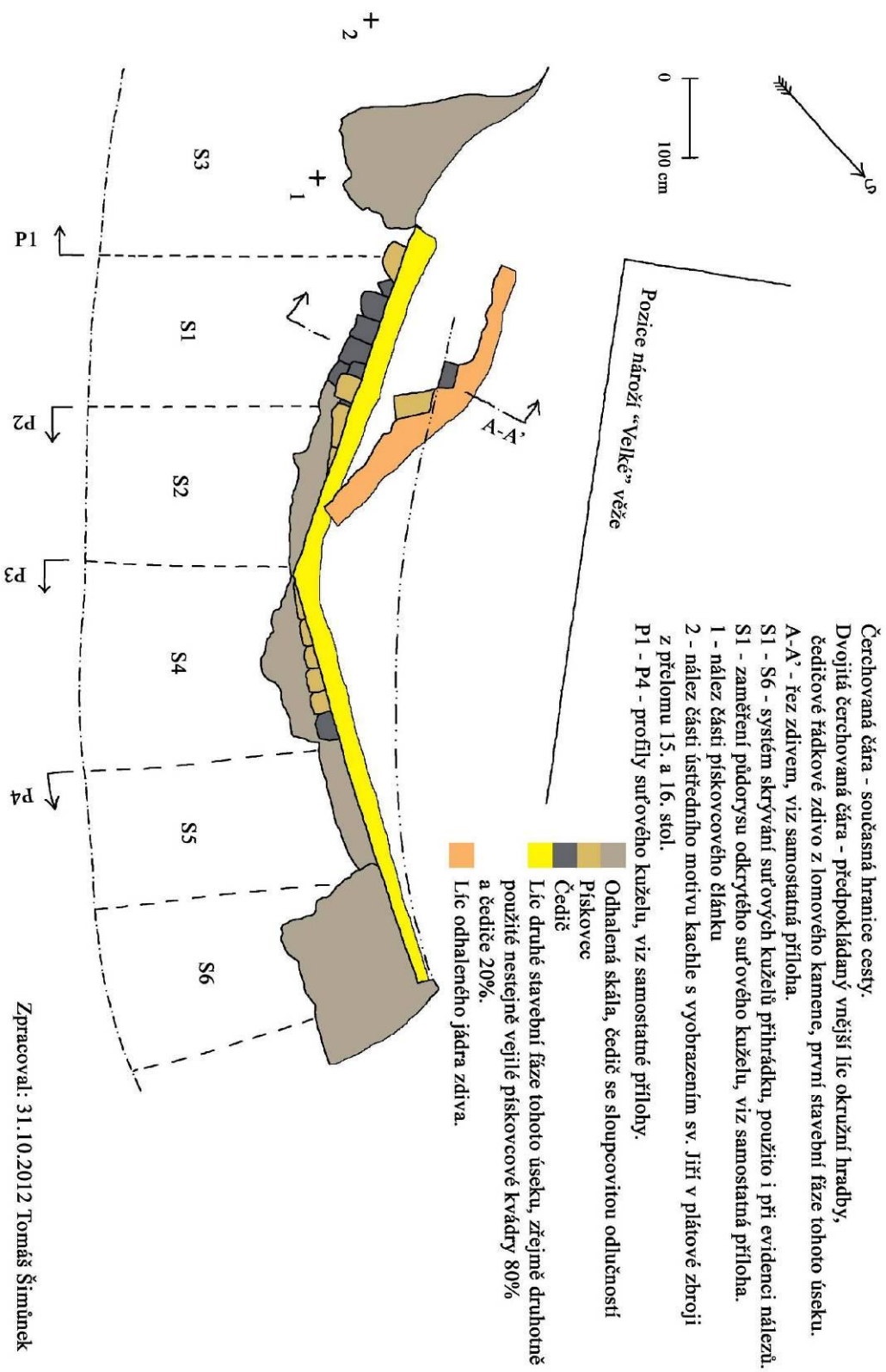
Hrad Kumburk 2012
Oprava plášťové hradby etapa V.
Řez A-A, stávající stav, sektor 15;I

Zpracoval: Tomáš Šimůnek 8.10.2012

Hrad Kumburk 2012

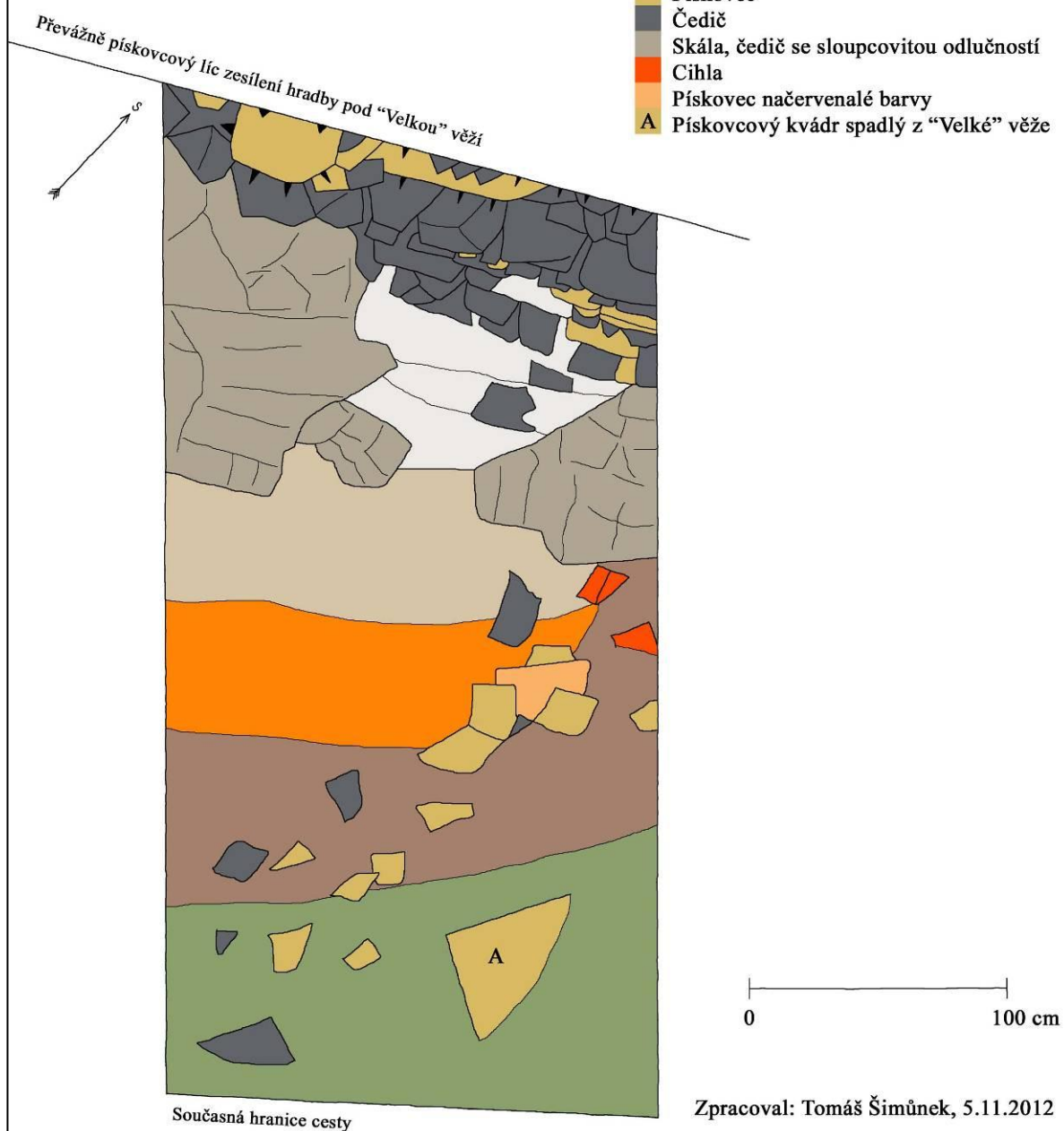
Situace pod "Velkou" věží, stav před opravou. Sektor 14; Ch

Hrad Kumburk 2012
Čištění příhrádku, půdorys sondy S1, sektor 15;Ch

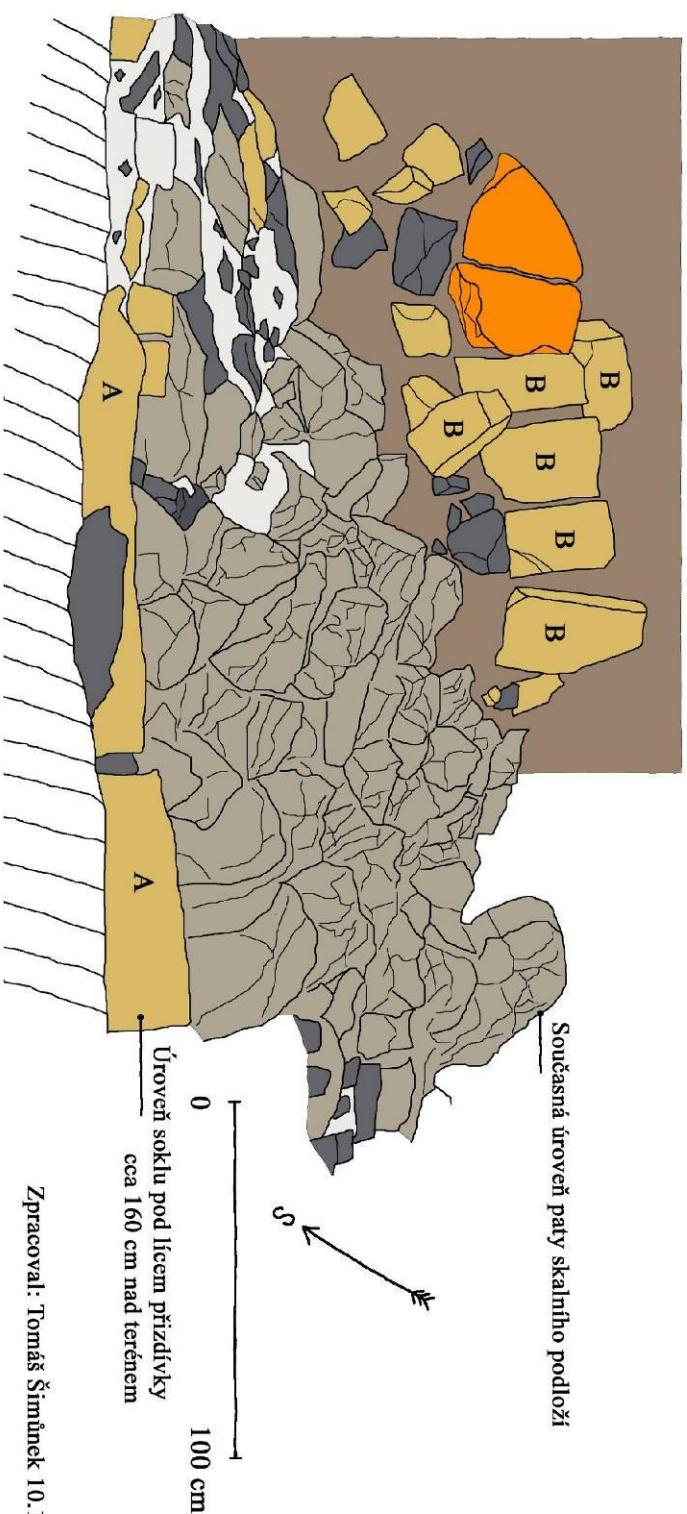
- Vápená malta na čedičovém podloží do které jsou nepravidelně kladeny kameny.
 Povrch malty má slinutou až krystalickou strukturu.
- Vrstva rozpadlé vápenné malty, frakce 0/20mm, barva šedo-hnědá
- Vrstva okrovo-oranžové barvy písčitého charakteru, (rozpadlý železitý pískovec)
- Vrstva jílo-písčité zeminy, barva hnědá
- Vrstva prorostlá kořeny vegetace. Zemina hlinito-písčitá s kousky vápenné malty frakce 0/15mm - 10%

- Pískovec
- Čedič
- Skála, čedič se sloupcovitou odlučností
- Cihla
- Pískovec načervenalé barvy
- A Pískovcový kvádr spadlý z "Velké" věže

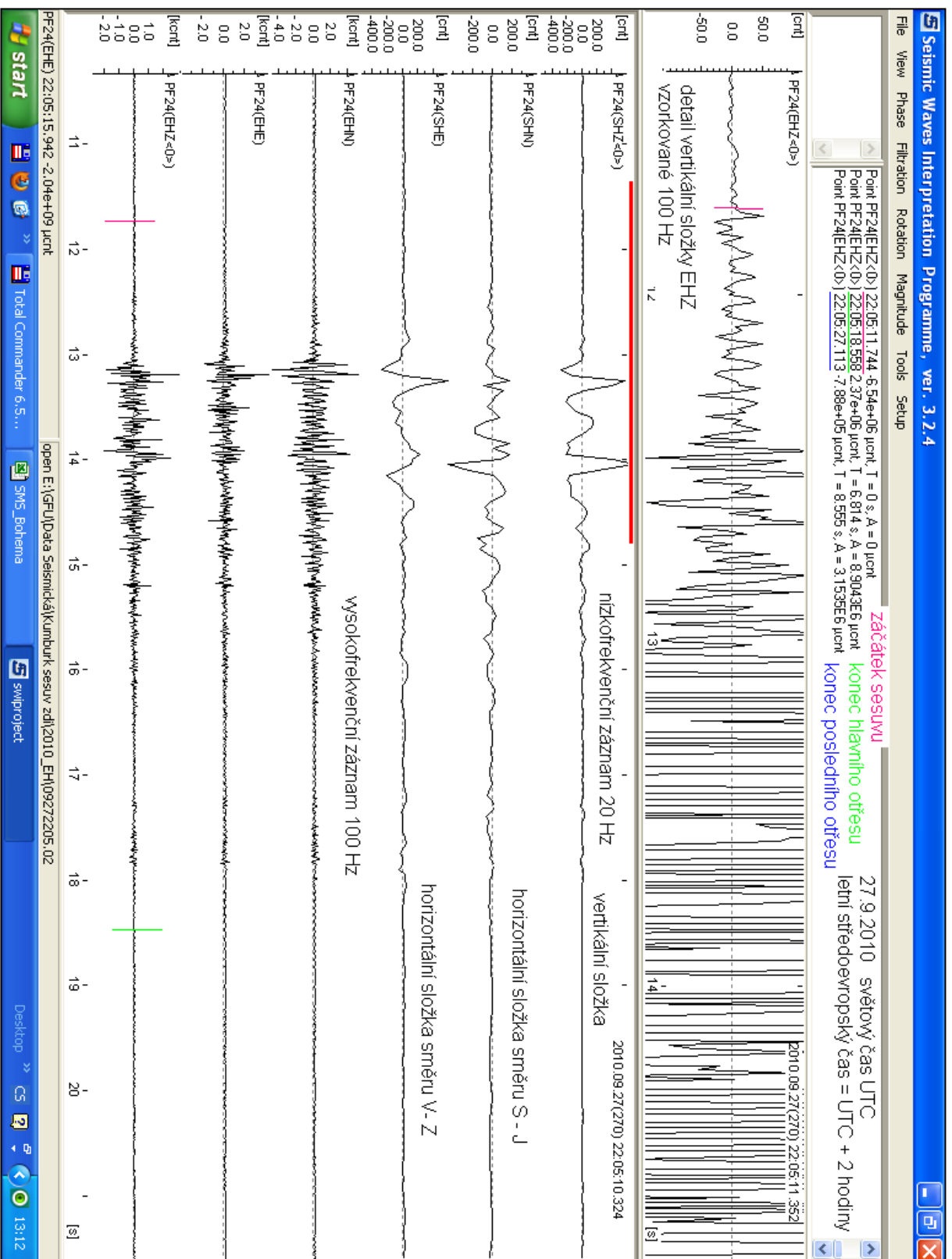

Hrad Kumburk 2012 Oprava plášťové hradby etapa V. Okolností nálezu mlýnského kola, sektor 14;Ch

- Pískovec.**
- A Pískovec, vyzdívká soklu pod zesílením okružní hradby.
 - B Pískovec, kvádry zřejmě nachystané KČT pro druhotné použití při opravách ve 40. letech 20. století.
- Dva kusy pískovcového mlýnského kola (ležák). Postupem času nalezeny ještě další fragmenty, z nálezu se dá poskládat skoro celé kolo o průměru 94 cm, kruhovým otvorem 15 cm a tloušťkou okolo 20 cm.
- Čedič.
- Skalní podloží, čedič se sloupcovitou odlučností.
- Vápená malta na čedičovém podloží do které jsou nepravidelně kladeny kameny. Povrch malty má smlutou až krystalickou strukturu.
- Zemina.
- Vnější líc přízdívky zesílení okružní hradby. V lici je smíšené zdivo, opracovaný zvětralý pískovec 80% a čedič 20%.

Zpracoval: Tomáš Šimůnek 10.10.2012

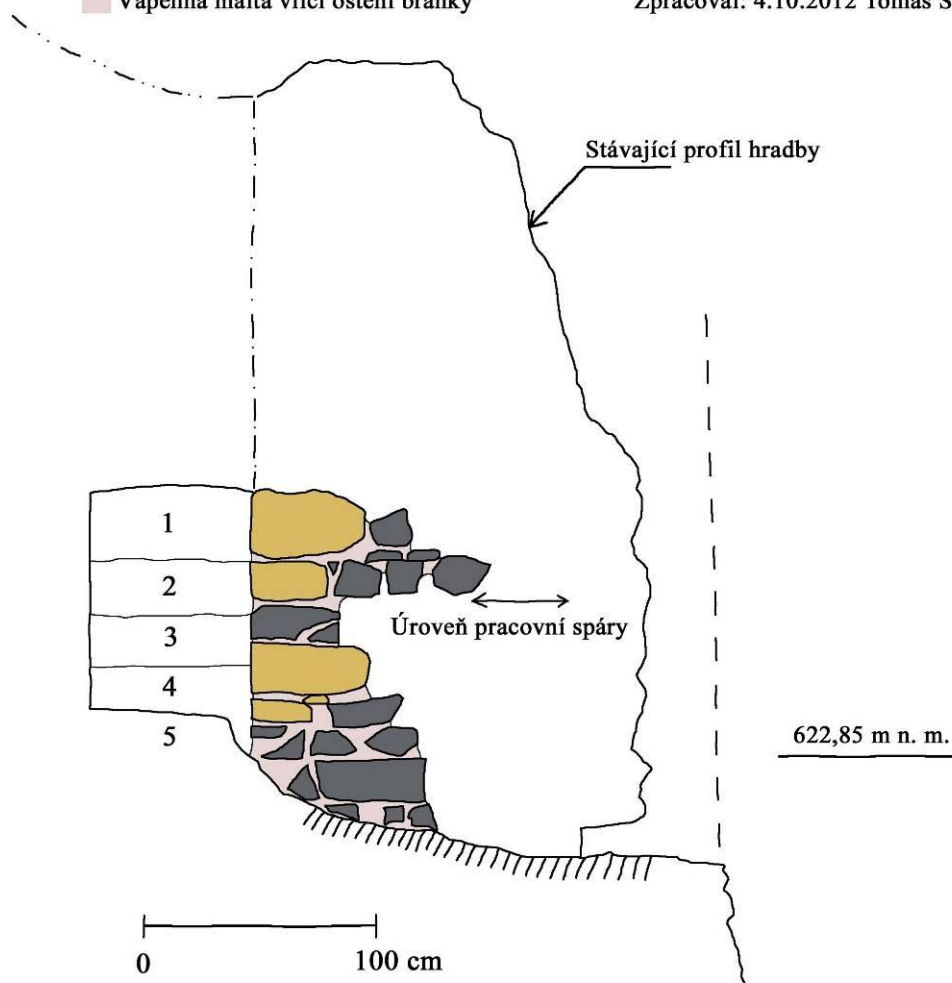
Hrad Kumburk 2012

Oprava okružní hradby V. etapa, branka u "Panenské" věže.
Levé ostění (z pohledu ze vnitř) stav před opravou, sektor 20;I.

- 1) Vrstva zeminy, hlinito-písčité tmavší hnědé barvy propletená kořeny vegetace a keřů.
 - 2) Vrstva s kousky čediče frakce cca do 50mm, úlomky pískovce, úlomky čediče do 20mm, flíčky okrové barvy, cihelná drť 0-8mm 1%, zemina světle hnědé barvy.
 - 3) Vrstva s úlomky čediče 5%, kusy vápna (malty) frakce 3-35mm 30%, uhlíky spáleného dřeva frakce 10-25mm 10%, zemina jílovitá.
 - 4) Vrstva s úlomky čediče frakce 10-70mm 10%, vápená malta (drť) 1-20mm 30% hlinito-písčité zemina hnědo-šedé barvy.
 - 5) Skalní podloží, čedič se sloupcovitou odlučností (sloupce ve směru vlevo dolů)
- Šrafováním je vyznačeno skalní podloží, kde se v proláklínách dochovala vápená malta.
Čárkovanou čarou je vyznačen pravděpodobný vnější líc.
Čerchovanou čarou je vyznačen dochovaný vnitřní líc v současné době překryt vegetačním pokryvem.
Dvojitá čerchovaná čára značí současnou úroveň suťového kuželu překrytého vegetačním pokryvem.

Pískovec
 Čedič
 Vápená malta vlíci ostění branky

Zpracoval: 4.10.2012 Tomáš Šimůnek

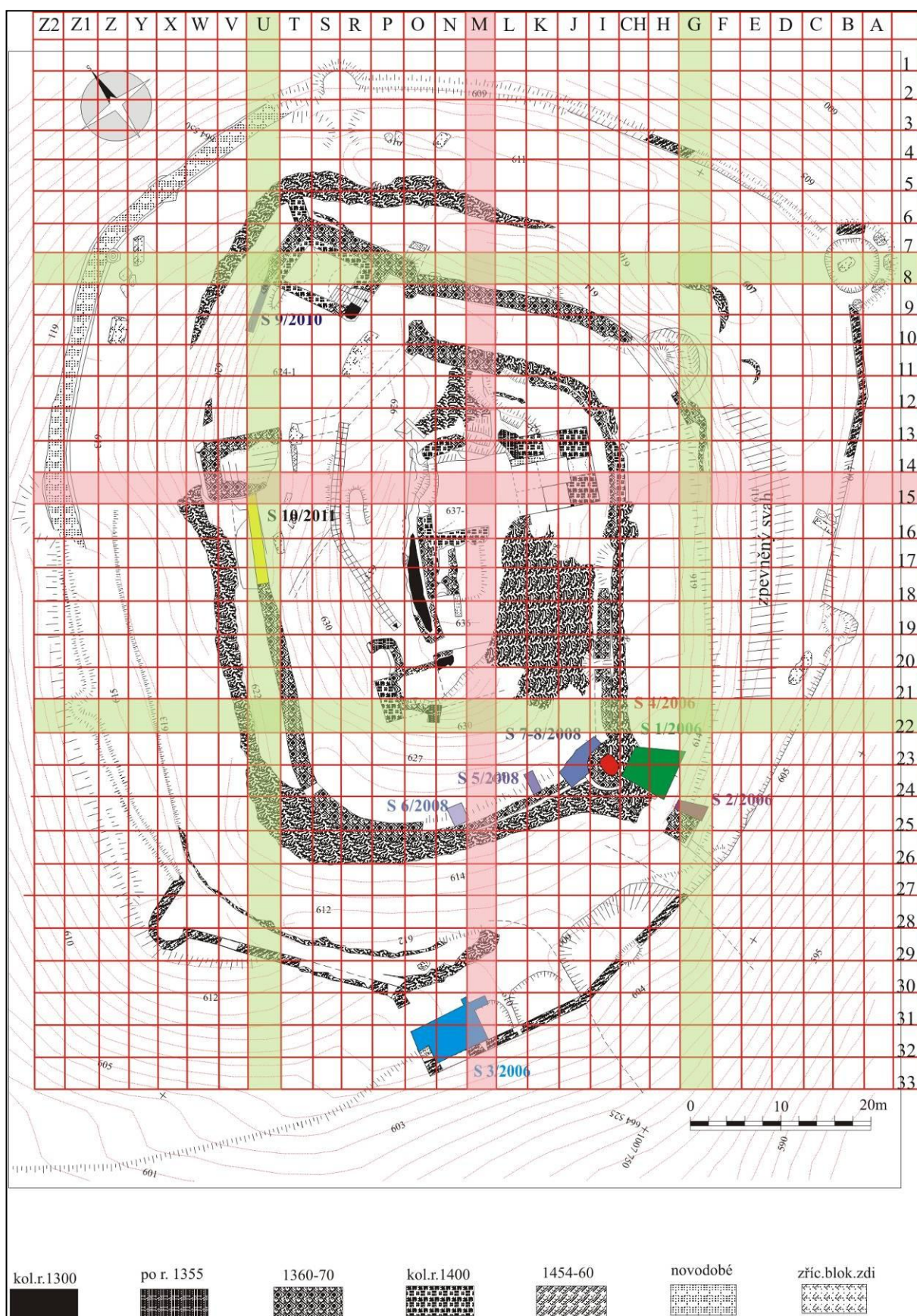

Nalezené části mlýnského kamene.

Detail drážkování mlýnského kamene.

Zaměření hradu Kumburku podle: Tomáše Tomíčka

X.

Použitá literatura a prameny.

Tomáš Tomíček, Jiří Úlovec – Z Českého ráje a podkrkonoší – 11

Čeněk Pavlík, Michal Vitanovský – Encyklopedie kachlů

Jiří Škabrada – Konstrukce historických staveb

Martin Vaistauer – Kumburk – čtvrtá brána

<http://www.kumburk.cz/Kumburk/bad01kao.htm>

Tomáš Šimůnek – Hrad Kumburk 2011, Oprava parkánové hradby IV. etapa

<http://www.kumburk.cz/Kumburk/w-texty/oph.pdf>

Historie pivovaru a sýrárny ve Dřevěnici

<http://www.drevenice.org/obec/historie/historie-pivovaru-ve-drevenici/>

Na akci: Hrad Kumburk 2012
Oprava „Okružní“ hradby, etapa V.
Spolupracovali:

PhDr. Jan Prostředník Dr., Muzeum Českého ráje Turnov

Ing. Vlastimil Kraus, Obecní úřad Syřenov

Mgr. Roman Hedvičák, Městský úřad Semily

Mgr. Radek Novák, Muzeum Jičín

Mgr. Josef Kracík, spolupracovník archeologického oddělení muzea v Jičíně

Tomáš Kestner, Národní památkový ústav

Petr Hartman, terénní pracovník Muzeum Českého ráje Turnov

Tomáš Šimůnek, vedení stavebních prací a koordinace

Sdružení pro záchranu hradu Kumburku o.s.

Napsal: Tomáš Šimůnek 4.12.2012

Textové korekce: Markéta Maierová, Mgr. Martin Vaistauer

Fotografie: Tomáš Šimůnek

Kresby: Tomáš Šimůnek